

РОЛЕВИТЕ ИГРИ – ПРЕДПОСТАВКА ЗА УСВОЯВАНЕ НА КОМУНИКАТИВНИ УМЕНИЯ И МОДЕЛИ НА ПОВЕДЕНИЕ ПРИ МЕДИЦИНСКИТЕ СПЕЦИАЛИСТИ

Здравка Атанасова, Кремена Митева

*Катедра "Здравни грижи", Медицински факултет, Тракийски университет
България, 6000 Стара Загора, ул. „Армейска” № 11
E mail: zdravkaatanasova@abv.bg*

ROLE-PLAYING GAMES - PREREQUISITE FOR IMPLEMENTATION OF COMMUNICATION SKILLS AND MODELS OF CONDUCT FOR MEDICAL PROFESSIONALS

Z.Atanasova, Kr. Miteva

*Department of Health Care, Medical Faculty, Trakia University
Bulgaria, 6000 Stara Zagora Armeiska str. 11
E mail: zdravkaatanasova@abv.bg*

ABSTRACT

The purpose of this report is to ensure that today in the teaching of medical specialists is necessary to use such teaching methods and tools to develop full professional look and at the same time are interesting and fun for students. Role-playing games are some of the most effective ways to create an environment in which students form and develop communication skills and models of professional conduct.

Key word : lecturers, students, role playing, communicative skills, models of professional conduct.

Основната цел на обучението в Медицински факултет е бъдещите медицински специалисти да придобият знания, умения, да изградят навици, които да са в състояние да прилагат; да усвоят отношения и различни стилове на общуване с пациента и близките му, както и в екипа; да развият професионално съзнание и самосъзнание, възгледи, социална позиция, морално – етични качества, ценностна система, която да им позволи компетентна и високохуманна професионална реализация. Осъществяването на тази цел в голяма степен зависи от: актуалността на поставените институтски и катедрени цели, актуалността на учебните планове и програми, по които се обучават студентите; ефективната организация на учебния процес; ефективното протичане на педагогическото взаимодействие; практическото осъществяване на системния, комплексния и личностен подход; личността на преподавателя /неговите професионални качества, педагогическо майсторство и творчество/; личността на студента - от неговата мотивация за обучение, познавателна активност, съзнателност, отговорност, готовност за самообразование и самовъзпитание, интерес към медицинската наука и избраната специалност и др.

Обучението на студентите по „Здравни грижи” включва теоретична и практическа подготовка. Теоретичната подготовка се осъществява чрез задължителни, избираеми и факултативни учебни дисциплини под формата на лекции, семинари, учебно- практически занятия. По време на практическата подготовка, която осъществява чрез клинична практика и преддипломен стаж /над 50% от времето за обучение/, студентите /респ. стажантите работят с пациенти в реална професионална среда.

Професионалните компетенции на обучаваните се придобиват посредством планомерно и системно усвояване на теоретичния материал, който служи за основа на практическата дейност и нейното реално приложение в структурите на болничната и извънболничната медицинска помощ.

Лекциите, учебно-практическите занятия и клиничната практика като организационни форми на обучение са последователно протичащи и взаимосвързани звена от цялостния учебно-възпитателен процес във висшето медицинско училище. Те са обединени от обща педагогическа цел, от тематиката, характера на учебното съдържание, нивото на обучаваните.

Учебно-практическите занятия са водеща форма на обучение за студентите по „Здравни грижи” по задължителните учебни дисциплини – „Практически основи на сестринските и акушерски грижи” /за специалност „акушерка”/ и „Практически основи на сестринските грижи” /за специалност „медицинска сестра”/. Хорариумът на посочените дисциплините съставлява значителен дял от общия хорариум за теоретична подготовка на студентите от двете специалности /виж табл.1/, което предопределя тяхното решаващо значение за цялостното професионално изграждане на медицинските специалисти.

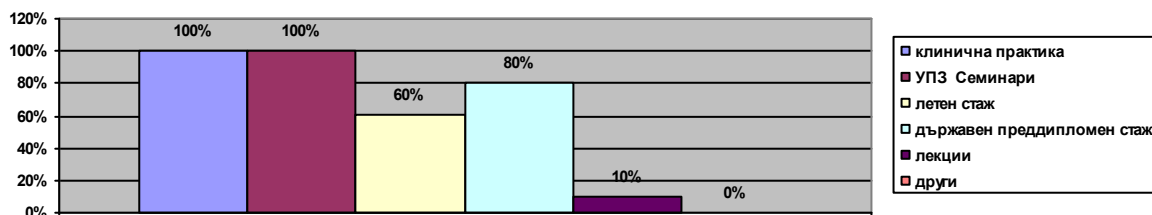
Специалност „Акушерка”	Учебни дисциплини	хорариум по ЕДИ от общо 1935 часа
	Философия и въведение в сестринските и акушерските грижи. Теоретични основи	120
	Практически основи на сестринските и акушерските грижи при бременни, родилки и гинекологично болни жени	465
	Акушерство	300
	Гинекология	180
	Неонатология	30
	Детски болести	30

Табл. 1 Минимален хорариум на някои задължителни учебни дисциплини по ЕДИ

Учебно-практическите занятия по „Практически основи на сестринските и акушерски грижи”/„Практически основи на сестринските грижи” са основна учебна форма, чрез която студентите имат възможност да развиват междуличностни отношения и формират умения за общуване в група, тренират и усъвършенстват различни комуникативни техники. По време на учебно-практическите занятия студентите формират умения за водене на разговор със симулиран пациент/пациент и колеги, тренират умения за ефективно слушане, водене на дискусия, за устно изложение на знанията и защита на собствени мнения и позиции и т.н.

Проведохме анкетно проучване на общо 96 студенти от I-ви до IV-ти курс /46 студенти от специалност „акушерка”; 50 - специалност „ медицинска сестра”/ и 12 преподавателя /9 от катедрата „Здравни грижи” и 3-ма от Медицински колеж, Тракийски университет -гр.Стара Загора/. На зададения въпрос: „Според Вас кои учебни форми в процеса на обучение допринасят най-много за формиране и усъвършенстване на комуникативните Ви умения?”, съдържащ изброени учебни форми, студентите посочват по няколко отговора, като на Учебно-практически занятия /семинари се падат 65.6%.

Фигура 1 визуализира мнението на анкетираните преподаватели по същия въпрос.

Фиг. 1 Разпределение на отговорите на преподавателите на въпроса:

„Кои учебни форми допринасят най-много за формиране и усъвършенстване на комуникационните умения на студентите по здравни грижи?“

След професионалната подготовка на студентите за срещата с пациента, след усвояването на основните практически умения по време на учебно-практическите занятия, бъдещите медицински специалисти усъвършенстват тези компетенции и ги превръщат в модели на професионалното си поведение в реалната среда на клиничната практика.

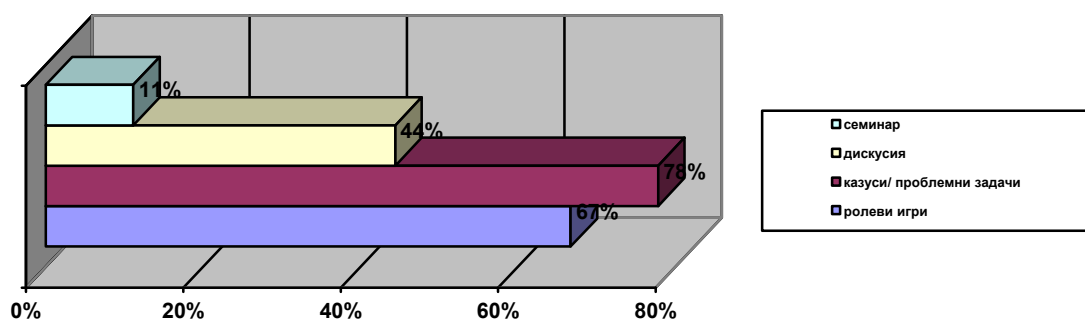
Посоченото откроява ключовата роля на преподавателите по здравни грижи за цялостното професионално изграждане на бъдещите акушерки и медицински сестри, а в частност за формирането, развитието и усъвършенстването на специфичните комуникативни умения на обучаваните.

Важно условие и фактор за усвояване на модели на поведение и развитие на комуникативните умения на медицинските специалисти е протичането на педагогическото взаимодействие. Според Елена Желева успехът на учебно - възпитателния процес до голяма степен зависи от преподавателите по здравни грижи, тяхната личност, дейността им, стила им на общуване и ръководство [4,с.56].

Преподавателите ежедневно правят своя избор за пътищата за постигане на поставените цели, изхождайки от личните си дидактически предпочитания, но и съобразявайки се със спецификата на изучаваната тематика, учебното време с което разполагат, познавателното развитие на студентите – нивото усвоени знания и формираните умения и компетенции и т.н. Умелото педагогическо ръководство на преподавателите по здравни грижи би следвало да е базирано на педагогическо творчество, правилен професионален избор на дидактически подходи, методи и средства, оригиналност, вариантност и комбинативност.

Наред с класическите методи на обучение, като особено важни за развитието на клиничното и творческото мислене, за усвояване на модели на поведение и развитие на комуникативните умения на медицинските специалисти, могат да се определят работата в малки групи, упражняването, решаването на проблемни задачи, решаването на казуси, игровото моделиране /условна игра на роли или ролеви игри/.

Резултатите от проведено анкетно проучване потвърждават казаното и приоритетно поставят ролевите игри като водещи за формиране и усъвършенстване на комуникативните умения на студентите по здравни грижи /виж фиг. 2/.

Фиг. 2 Мнение на преподавателите за методите на обучение, които допринасят за формиране и усъвършенстване на комуникативните умения на студентите по здравни грижи

Необходимо е да се направи уточнението, че когато говорим за ролевите игри като метод, способстващ развитието на цялостния професионален облик на медицинските специалисти, имаме предвид *играта* в значението *play* - "играя, играя роля", чиято основна цел е чрез действия да подготви студентите за необходими професионални компетенции и функции, а не *game* - "играя, състезавам се".

Ролевите игри са начин студентите да изразят собственото си отношение към определен проблем с учебна цел. Ролевата игра изисква някой да бъде „някой друг” в една въображаема ситуация. Предимствата на метода са в това, че помага на студентите: да изразят чувствата си; да разберат какво чувстват и как реагират другите в различни ситуации; да наблюдават как се държат като цяло други хора в сложна и трудна ситуация; да получават незабавна и разнообразна обратна информация за собственото си представяне; да упражняват уменията си за комуникация и т.н. [2 с.194]. Методът е подходящ за формиране на умения за адекватно реагиране в определена ситуация, за „почувстване” поведението на други хора, както и за усъвършенстване на комуникационните умения като цяло. Ето защо този метод успешно се прилага, когато се усвояват професионални, а и чисто човешки взаимоотношения – между медицински специалист и пациент, лекар и медицински специалист, между медицински специалисти в дадено отделение и др. И трите познати вида ролеве игри – симулационни, ситуационни /проиграване на случай/ и игри-драматизации са подходящи и ефективно приложими в процеса на обучение на студентите по здравни грижи.

Ролевите игри се състоят от два, взаимосвързани основни елемента:

- игрово общуване
- игрово поведение.

Игровото общуване се базира на диалога. Чрез диалога студентите се формират като активни и самостоятелно мислещи субекти в процеса на обучение, притежаващи способността да използват наличните си интелектуални структури за да достигнат до задълбочено и аргументирано познание.

Игровото поведение е средство, посредством което личността на студента си взаимодейства с „другия”. Това способства за осъзнаване и преосмисляне на собственото място и конкретната симулирана професионална ситуация, до формиране на общоприети и стандартни професионални модели на поведение, до развитие на професионално съзнание и самосъзнание, възгледи, социална позиция, морално – етични качества, ценностна система т.н.

В професионално детерминиран аспект, чрез ролевите игри, студентите по „Здравни грижи”:

✓ *формират умения да предразполагат пациента към разговор*, използвайки думи и изрази приканващи към разговор и съобразявайки се с желанието на пациента за такъв;

✓ *формират умения за създаване на подкрепяща атмосфера в разговора с пациента, колегите, студентската група и т.н.;*

✓ *научават се как – ясно, точно и кратко да формират въпроси.* В разгръщането на ролевата ситуация се осъзнава факта, че неточните въпроси предполагат и неточни отговори, двусмислените и тези с дълга формулировка затрудняват пациента и той дори може да отговори неправилно, защото не разбира въпроса.

✓ *тренират умения да задават открити въпроси.* Както е известно, характерното за тези въпроси е, че се отъждествяват с кой, кога, какво, колко, кога, без да има предварително зададени варианти на отговори и адресатът има свобода да формулира по свой начин отговора. Същевременно получения отговор носи значителен обем от информация. Владееенето на техниките на задаване на въпроси е от голямо значение за работата на бъдещите медицински специалисти, защото една от основните им ежедневни дейности е общуването с пациента, получаването на пълна информация от него /за състоянието му, мнението му, очакванията, нагласите и прочие/, въз основа на която се определя обема и характера на лечебнодиагностичния план.

✓ *тренират умения прецизно да формулират мнението си, доводите и аргументите си.* В основата на ролевата игра са идеите, вижданията, данните, които един студент иска да представи на друг. Студентите се научат да излагат мислите си в ефективни

съобщения. Формират и усъвършенстват уменията си: да представят ясно факти, идеи, оценки, мисли; да прецизират и предоставят достоверна и навременна информация, да представят акуратно и по възможност в позитивна светлина разглеждания въпрос и т.н.

✓ *формират умения за ефективно слушане.* Ефективното емпатийно общуване означава правилен подбор и използване на словесни сигнали, от една страна, и коректно и внимателно възприемане на тези сигнали, от друга. Ефективното слушане означава ясно дефиниране на онази част от общуването, която представлява интерес за адресата, сверяване чрез въпроси и отговори на правилността на приетото съобщение, съобразяване с изпращащия съобщението, неговата ценностна система, морал, опит и знания [5, 21с.]. Студентите, които в процеса на обучение /чрез метода на игровото моделиране, чрез активното участие в беседи, дискусии и т.н./ формират умения за ефективно слушане и имат възможността да ги приложат в професионалната си дейност, да създават условия за нормално общуване между две страни, въз основа на правилно развивана обратна връзка.

✓ *формират умения да изразяват емпатия към пациента,* както по отношение на позитивните, така и по отношение на негативните чувства.

✓ *формират умения за контрол над емоциите:* да уважават чувствата на другите; да разбират различни от собствените схващания; да не пренебрегват мнението на другите; да не отхвърлят възможността за компромис и т.н.

✓ *формират умения да отстояват собствените си възгледи и позиции, развиват и усъвършенстват култура на спора .*

✓ *формират умения за справяне с трудности /конфликти/ и с дисбаланса във взаимоотношенията с пациента, колегите; умения за избягване на различни видове дискриминация и т.н.*

Изводи:

Като метод на обучение *ролевите игри* отговарят на новите образователни изисквания, където акцентът се поставя върху използването на интерактивността в учебния процес, с цел формиране на професионални и личностни качества у обучаваните и развитие на клинично мислене. Игровата технология в значителна степен тренира и развива комуникативните умения на обучаваните. Продуцира игрово поведение формиращо отговарящи на изискванията и стандартите професионални компетенции и подпомагащо студентите в тяхното функционално-личностно усъвършенстване.

Умелото педагогическо ръководство на обучението в Медицински факултет би следвало да включва оптимален и адекватен на конкретната учебна ситуация професионален избор на творчески подходи, методи и средства, в това число и ролевите игри, като предпоставка за усвояване и развитие на комуникативни умения и модели на поведение у медицинските специалисти.

ЛИТЕРАТУРА

1. Гюрова, В., Провокацията учебен процес, С., 1997 г.
2. Гюрова, В. и съавтори, Приключението учебен процес, изд. Агенция Европрес, С., 2006 г.
3. Желева, Е., Автореферат на дисертация за научна степен „доктор”, „Учебно-практическите занятия за формирането на бъдещия специалист в медицински колеж”, София, 2005г.
4. Желева, Е., Методика на практическата подготовка на медицинските специалисти, изд.ЕКС-ПРЕС, Габрово, 2007г.
5. Начев, Й.,Общуването/ Как да влияем на другите/, С, 2009.
6. Петров, П., Актуални проблеми на педагогическото общуване, сп. Педагогика, №1, 1991г.